

Mekke,
al Makam Kulesi

Tecdid'e "Evet"; Lakin Ortada Tecdid Edilecek Bir Din Kalırsa!

Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU*

Atf/©: Kırbaşoğlu, M. Hayri, (2008). Tecdid'e "Evet"; Lakin Ortada Tecdid Edilecek Bir Din Kalırsa!, Milet ve Nihal, 5 (2), 75-86.

Özet: Tecdid meselesinin İslam dünyasının, İslam ilim ve fikir geleneğinin inkâr edilemez bir olgusu olduğundan ve gündemi işgal eden öncelikli meselelerin başında geldiğinden kuşku yoktur. Kuşku duyulmaması gereken bir başka husus ise, tecdid düşüncesinin günümüz İslam dünyasında "taban"a egemen olan bir yaklaşım olmak şöyle dursun, finans, medya ve "ulema" araçları alanında adeta bir tekel oluşturmuş olan ve bu tekel sayesinde geniş halk kitlelerini yönlendiren katı muhafazakâr ve gelenekçi kesimler tarafından "ambargo" uygulanan, "istenmeyen" ilan edilen, öte yandan İslam dünyasının yöneticileri tarafından da "tehlikeli" görülen bir talep olduğudur. Böylelikle, biri muhafazakâr öteki seküler iki ateş arasında kalan "tecdid" talepleri bir türlü tabana yayılamamakta ve egemen yaklaşım haline gelememektedir. Ancak tecdid meselesinin karşı karşıya bulunduğu sıkıntılar, sadece bu yaklaşımın yaygınlaşmasının önündeki "harici" engellerden ibaret değildir. Zira tecdid düşüncesinin aşmak ve üstesinden gelmek zorunda olduğu kendi metodolojik ve epistemolojik meselelerinin de tam olarak çözüme kavuşturulduğu söylenemez. Dolayısıyla "tecdid" meselesinin halletmek zorunda olduğu, biri "metodolojik-epistemolojik" içe dönük yüzü, diğeri ise tecdid fikrinin tabana yayılması ile ilgili "tecdid siyaseti" denebilecek dışa dönük yüzü olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tecdid, ictihad, reform, dini yenilenme.

Tecdid (yenilenme) kavramına yüklenen manalar ne kadar farklı olursa olsun, tarih boyunca ve özellikle de son yüzyılda İslami alanda bir tecdide gerek olduğunu dile getiren ilim ve fikir erbabı

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

ile İslami hareket önderleri daima var olagelmışlerdir. Günümüzde de İslam dünyasında bu yöndeki talepler yoğun bir biçimde dile getirilmektedir. Dolayısıyla “tecdid” meselesinin İslam dünyasının, İslam ilim ve fikir geleneğinin inkârı gayr-ı kâbil bir olgusu olduğundan ve gündemi işgal eden öncelikli meselelerin başında geldiğinden kuşku yoktur.

Kuşku duyulmaması gereken bir başka husus ise, tecdid düşüncesinin günümüz İslam dünyasında “taban” a egemen olan bir yaklaşım olmak şöyle dursun, finans, medya ve “ulema” araçları alanında adeta bir tekel oluşturmuş olan ve bu tekel sayesinde geniş halk kitlelerini yönlendiren katı muhafazakâr ve gelenekçi kesimler tarafından “ambargo” uygulanan, “istenmeyen” ilan edilen, öte yandan İslam dünyasının yöneticileri tarafından da “tehlikeli” görülen bir talep olduğudur. Böylelikle, biri muhafazakâr öteki seküler iki ateş arasında kalan “tecdid” talepleri –gerilemesi söz konusu olmasa da- bir türlü tabana yayılamamakta ve egemen yaklaşım haline gelememektedir.

Tecdid meselesinin egemen bir yaklaşım haline gelememesinin bir diğer sebebi olan “zihniyet” ile ilgili yönüne de işaret etmek gerekir. Özetle tecdid fikrini benimseyebilmek için, yeniliklere açık eleştirel bir zihne sahip olmak gerekir. Dolayısıyla “nakilci-taklitçi” bir yaklaşım içerisinde olanların tecdid fikrine soğuk bakmaları, hatta tecdid’i bir tehdit ve tehlike olarak görmeleri tabiidir. Zira nakilcilik-taklitçilik, geçmişte üretilenlerin yüceltilmesi ve bu sebeple aynen korunup muhafaza edilerek nakledilmesi ve tekrarlanması düşüncesine dayanır.

Ancak tecdid meselesinin karşı karşıya bulunduğu sıkıntılar, sadece bu yaklaşımın yaygınlaşmasının önündeki “harici” engellerden ibaret değildir. Zira tecdid düşüncesinin aşmak ve üstesinden gelmek zorunda olduğu kendi metodolojik ve epistemolojik meselelerinin de tam olarak çözüme kavuşturulduğu söylenemez. Dolayısıyla “tecdid” meselesinin halletmek zorunda olduğu, biri “metodolojik-epistemolojik” içe dönük yüzü, diğeri ise tecdid fikrinin tabana yayılması ile ilgili “tecdid siyaseti” denebilecek dışa

dönük yüzü olduğu söylenebilir. Buna bir de teccid ile ictihad arasındaki organik bağın önemi meselesi eklenmelidir. Zira ictihad olmadan teccid, teccid olmadan ictihattan bahsetmek zor, hatta imkânsızdır. Çünkü ictihad dinde daha önce mevcut olmayan bir yorum, yaklaşım ve çözüm demek ise, bunun aynı zamanda bir yenilik (teccid) olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Diğer yandan teccid de ictihad olmadan mümkün görünmemektedir, zira bizatihi "yeni" olmak ancak ve ancak bir ictihad çabası sonucunda söz konusu olabilecektir.

Teccid-ictihad meselesinin son yüzyılda epistemolojik ve metodolojik açıdan epey mesafe katettiği ve yeni yorum, yaklaşım ve çözümler üretme konusunda ciddi potansiyellere sahip olduğu söylenebilirse de, bu hâlâ çözüm bekleyen birtakım konuların mevcudiyeti gerçeğini de ortadan kaldırmamaktadır. Bu gibi çözüm bekleyen konuların başında ise "hadis rivayetleri"nin ya da en genel anlamda "rivayet malzemesi"nin sübut ve delaleti konusunda izlenecek metodoloji meselesi gelmektedir. Teccid fikrini benimseyen çevrelerde, hadis ehlinin hadis rivayetlerine dair epistemolojik ve metodolojik yaklaşımlarının tatminkâr olmaktan uzak olduğu kanaati yaygın ve buna bağlı olarak, mesela hadis rivayetlerinin "zanni" olduğuna ve isnad tenkidi yanında "metin tenkidi" de yapmak gerektiğine dair vurgu aşikâr ise de, bunlar henüz kapsamlı ve gelişmiş bir "hadis metodolojisi"nden bahsedebilmek için yeterli değildir. Nitekim akli ve nakli ilimlerin gelenek içerisinden yenilenmesine yönelik projesinin temelini oluşturan *et-Turâs ve't-Teccid* (Geleneksel Miras ve Yenilenme) adlı eserinin ardından felsefe (mine'n-nakli ile'l-İbdâ'), kelam (mine'l-'Akîde ile's-Sevra), usul-i fıkıh (mine'n-nass ile'l-Vâkı') ve tasavvuf'un (mine'l-Fenâ ile'l-Bakâ) yenilenmesine/yeniden yapılandırılmasına dair her biri ciltler tutan dev eserler veren Hasan Hanefi, nakli ilimlerin ve bu meyanda hadis ilminin yeniden inşası/yenilenmesi/yapılandırılması amacıyla yapmayı düşündüğü çalışmayı sona bırakmıştır ve şu anda böyle bir eser üzerinde çalışmaktadır. Mamafih onun bu çalışmayı sona bırakmasında, Mısır başta olmak üzere pek çok İslam ülkesindeki katı muhafazakâr çevrelerin muhtemel tepkileri

ve özellikle hadis konusundaki aşırı hassasiyetleri de rol oynamış olabilir. Nitekim Kahire Üniversitesi'nde gerçekleştirilen, "İslami İlimlerde Metodoloji Meselesi" konulu uluslararası bir sempozyumda, bizleri göstererek, "Bakın, biz akli ilimlerde tecdid yapmaya çalışırken, (Türkiye'den gelen) bu dostlar "nakli ilimler" alanında tecdid yapmaya çalışıyorlar" derken, adeta bizlerin bu konudaki önceliğine, kendilerinin ise bu konuyu son sıralara bırakmayı tercih ettiklerine bir işaret gibidir. Bu noktada diğer İslam ülkelerinde, ülkemizde olduğu gibi, İslam'ın geleneksel mirasının tamamını, hiçbir mezhep (Sünni, Şii, İbadi, Zeydi, Zahiri, Selefi, vb.) ve disiplin (Hadis, Siyer-Mağazi, Tefsir, Fıkıh, Kelam, Tasavvuf, vb.) ayrımı gözetmeksizin sahiplenen, bunların rivayet malzemesinin ayıklanması konusundaki çabalarını göz ardı etmeyen, çağdaş İslami birikimi de dikkate alan, tenkit zihniyetini benimseyen, disiplinlerarası yaklaşımı önemseyen bilinçli ve sistemli bir çabaya ya da projeye rastlamak mümkün değildir. Ne var ki, bizdeki bu çabalar da henüz başlangıç safhasında olup geliştirilmeye ve mükemmelleştirilmeye muhtaçtır.

Tecdid meselesinde müspet ve menfi tavır takınan kesimlerin entelektüel altyapılarına da kısaca işaret etmek gerekir. Tecdid fikrinin müdafilerinin ağırlıklı olarak "geleneksel ulema" çevreleri dışındaki kesimlerde yoğunlaştığı, tecdid konusunda olumsuz tavır takınanların ise genellikle bu "geleneksel ulema" çevreleri olduğu ifade edilebilir. Bu da geleneksel İslami eğitim anlayışının baskın "nakilci-taklitçi" karakterinin tabii bir sonucu olsa gerektir.

Bu noktada, İslam'ın kurucu metninin (Kur'an) ve kurucu tecrübesinin (Sünnet) özü ve ruhu itibarıyla tecdid-ictihad düşüncesine aykırılığından söz etmenin mümkün olmadığına özellikle işaret etmek gerekir. Hatta eleştirel ve sorgulayıcı zihniyeti bir tarafa bırakarak, nakilci-taklitçi zihniyeti benimseyip savunuların, Kur'an'ın şiddetle eleştirdiği "eleştiri ve sorgulama sürecinden geçirmeden atalarının dinini sürdürmekte ısrar eden müşriklerin "nakilci-taklitçi" zihniyeti ile kendi aralarında -zihin tutumu açısından- ciddi bir fark olup olmadığını da sorgulamaları gerekir.

Tecdid meselesinin zaman zaman tecdid karşıtı çevreler tarafından dinin tahrifi anlamına gelebilecek birtakım teşebbüslerle irtibatlandırıldığı ve bu suretle karalanmaya çalışıldığı da bilinmektedir. Aslında olumlu bir anlama sahip olduğu (yani "re-form" bozulmuş olanı düzeltmek anlamına geldiği) halde, ülkemizdeki birtakım yanlış politika ve uygulamalarla birlikte anıldığından olumsuz bir anlam yüklenen "reform" kelimesinin akıbetine benzer şekilde yenilik (tecdid)çi çabalar "İlimli İslam" veya "Avrupa İslam'ı" gibi projelerle irtibatlandırılarak kirletilmek istenmektedir. Yenilikçiliği Batı'nın çıkarlarına hizmet amacıyla kullanmaya çalışan, BOP (Büyük Ortadoğu Projesi)/GOP (Genişletilmiş Ortadoğu Projesi)/GOKAP (Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi) gibi projelere alet etmek isteyen bazı marjinal girişimlere yönelik olarak yapılan eleştirilerde belli bir haklılık payı olmakla birlikte, bu eleştirileri, İslam dünyasının geleceği açısından fevkalade önemli olan samimi yenilik çabalarını toptan karalamak gibi bir amaca alet etmek ahlâki bir tavır olmasa gerektir.

Tecdid meselesinin zihniyet boyutuna işaret etmişken, tecdid faaliyetinin kapsaması gereken alanlara dair "dikey" ve "yatay" boyutlarına da işaret etmekte yarar vardır. Tecdid faaliyetinin yatay düzlemde kapsadığı alanların fikri, siyasi, idari, toplumsal, kültürel, ahlâki ve ekonomik olarak bütün alanları kuşatacak şekilde geniş bir yelpaze oluşturduğunu, zira İslam'ın mahiyeti gereği insan ve toplum hayatının bütün alanlarına yönelik talepleri ve söyleyecek sözü olduğunu rahatlıkla ifade etmek mümkündür.

Bu konuda bizlere fikir vermesi bakımından İsmail Râci Fârûkî'nin *Tawhid and its Relevance for Thought and Life* adlı eseri oldukça aydınlatıcıdır. (Maalesef bu eserin sadece "Tevhid" başlığıyla yapılan kötü çevirisi, başlığın esprisini tamamen ortadan kaldırmış ve esere hizmet değil kötülük etmiştir. Bu da bizdeki mütercim ve yayınevlerinin ne kadar sorumlu(!) davrandığını ve işi ticarete dökmekte ne kadar da başarılı olduklarını gözler önüne seren güzel bir örnek olsa gerektir.) Gerçekten de Fârûkî bu önemli eserinde, klasik ulemanın genelde sadece metafizik alana hasrettiği

“tevhid” kavramının hapsedildiği dar kalıpları kırarak; onun metafizikten ahlâka, düşünceden bilime, siyasetten ekonomiye, sanattan eğitime, uluslararası düzenden aileye varıncaya kadar hayatın bütün alanlarını kuşatan bir kavram olduğunu başarıyla göstermektedir.

İslam düşüncesi ve İslami ilimler alanındaki tecdid (yenilik) çabalarına gelince, bu konuyu *İslamiyat* dergisinde (2004/4) yayımlanan, “Yenilikçi İslam Düşüncesi: Ümit mi, Risk mi? – Batılılaşma ve Gelenekçilik Arasında Üçüncü Yol: Yenilikçi İslam!” adlı bir makalede geniş olarak ele aldığımız için, sadece bu makaleye işaret etmekle yetiniyoruz.

İbadetler alanına gelince, bu alanda tecdid faaliyeti şekli düzenlemelerden ziyade, İslami ibadetlerin fenomenolojik yorumuna ve bu ibadetlerin çağımızda ne anlama geldiğinin izahına yönelmiş görünmektedir.

Genelde evrensel/genel geçer ilkeler içerdiği düşünülen İslam ahlâkının temel esasları alanındaki tecdid çabalarına gelince, bunlar bireysel ahlâk alanını aşır da İslami açıdan bir “Sistem Ahlâkı” geliştirme düzeyine henüz geçebilmiş değildir. Bu noktada ahlâk-hukuk ilişkisine işaret eden ve ahlâkın İslam hukukuna enjekte edilmesi gerektiğini savunan Fazlurrahman’ın tespitleri de oldukça önemlidir. M. Abdullah Draz’ın *Kur’an Ahlâkı* adlı eseri, doğrudan Kur’an’a dayalı bir ahlâk sistemi hakkında yapılmış en kapsamlı çalışma olarak, alanındaki nadir çalışmalardan birisi olmayı hak etse de, bu eserde bile –sosyal ahlâk ve devlet ahlâkı gibi konulara yer vermesine rağmen– tam olarak “sistem ahlâkı” denebilecek bir yaklaşımın mevcudiyetinden söz etmek zordur. Mamafih bütün bu tecdid çabaları, yeni bir başlangıç yapmak bakımından yine de oldukça önemli sayılır.

Tecdid-ictihad faaliyetinin en yoğun olarak gündeme geldiği ve tartışıldığı alanların başında sosyal konular, toplumsal meseleler, ekonomi, siyaset ve yönetim alanları gelmektedir ki, bunun ilk akla gelen sebebi, tecdid ve ictihad’ı gerekli kılan “değişim” gerçe-

ğinin en fazla bu alanlarda hissedilmesi veya bu alanlardaki sıkıntılarının daha fazla hissedilmesi olabilir. Sebebi ne olursa olsun, geçmişte olmayan finans, borsa, maliye, banka, sigorta gibi alanlardaki "İslami finans" tecrübeleri; yine geçmişte olmayan, demokrasi, parti, seçim, parlamento, hükümet, anayasa, vatandaşlık gibi alanlardaki "siyasi İslami hareketler" in çabaları; kadının ontolojik değeri, siyasi katılımı ve sosyal hakları gibi alanlardaki İslami yorumlar; İmami Şia dünyasında geliştirilen "velayet-i fakih" teorisinden, İmamiliğin kurucu ilkeleri olan "nass ile tayin ve vasiyyet" teorilerinden başlayıp, on asırdan fazla bir süredir gelmesi beklenen ğâib onikinci imamın gerçekten yaşayıp yaşamadığını sorgulamaya kadar varan gelişmeler; (İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Sudan örneklerinde olduğu gibi) ulus-devlet modeli üzerine bina edilen "İslam devleti" tecrübeleri; ulus devletler halindeki İslam ümmetinin siyasi birliğini gerçekleştirme amacıyla teşkil edilen, ancak başarılı olup olmadığı son derece tartışmalı olan "İslam Konferansı Teşkilatı" ve "İslam Kalkınma Bankası" gibi kuruluşlar, geleneksel İslam'da olmayan belli başlı tecdid çabaları olarak değerlendirilebilir.

Aslında dikkatlice incelendiğinde, İslam dünyasında, en katı muhafazakâr-geleneksel kesimlerin bile farkında olarak veya olmayarak bu süreçlerin içerisinde yer aldıkları, en azından bu gibi değişimleri kanıksadıkları da rahatlıkla görülebilecektir. Bu ise bir anlamda, tecdid-ictihad fikrine soğuk bakanların bu konuda bir çifte standart içerisine düştükleri anlamına gelir. Zira pek çok konuda geleneksel tasavvurlarını ve uygulamalarını aynen sürdürmekte ısrar eden geleneksel-muhafazakâr kesimlerin, yukarıda zikrettiğimiz örnekler söz konusu olduğunda, ortadaki bu gibi yeniliklere ses çıkarmamaları, ancak var olan böyle bir çifte standart ile izah edilebilir.

Söz çifte standarda gelmişken, İslam dünyasında teorik ve pratik alanlarda yaşanan bu tecdid/ictihad/yenilik/değişim sürecinin, son yıllarda, bilhassa 1980'li yıllardan sonra İslami kesimlerde görülen birtakım savrulmalar, gevşemeler, tavizler ve hatta dejene-

rasyonlar ile olan ilgisine de temas etmekte yarar vardır. Zira zaman zaman kendilerini “(İslamcı) yazar” ya da “entelektüel” olarak niteleyen bazı kalem sahiplerinin, İslam tasavvuru, düşüncesi ve ilimleri alanında Cemaleddin el-Afgani, Muhammed Abduh ve Muhammed İkbâl’den bu yana sergilenen “tecdidi-ictihad” çabalarının geleneksel İslam’ı çözeceği, bunun da dinde reforma, sekülerleşmeye ve protestanlaşmaya yol açacağı iddiasını dile getirdikleri malumdur. Gerek İslam dünyasının en büyük ve önemli İslami hareketi olarak nitelendirilen “İhvan-ı Müslimîn” hareketinin, gerekse ülkemizdeki siyasi İslami hareketin temsilcisi olarak kabul edilen “Milli Görüş” hareketinin ve ondan kopan, ancak onun devamı olup olmadığı hayli tartışılan AKP çevrelerinin pek çok konuda İslami ideallerden koparak “reel-politik” anlayışına savruldukları, bu ve benzeri İslami hareketlerin birer rant aracı haline ge(tiri)ldikleri, adeta birer çıkar grubu gibi hareket ettikleri, birtakım holdinglere dönüştükleri, kısacası “dünyevileştikleri”, İslami hareketlere gönül vermiş olan geniş halk kitlelerinin İslam’a olan bağlılıklarını, kendi iktidarlarını sürdürmek için araç olarak kullandıkları şeklinde eleştirilere son zamanlarda giderek daha fazla şahit olunmaktadır.

İlk bakışta pek çoklarına makul görünen “dünyevileşme” konusundaki bu gibi değerlendirmeler, mesele daha yakından ve derinlikli bir şekilde ele alındığında, tek taraflı ve yüzeysel bir yaklaşım sonucu olan değerlendirmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Zira “dünyevileşme” ya da bazılarının göre “sekülerleşme”, belli kesimlerle sınırlı bir olgu olmayıp hemen hemen bütün ideolojik kesimleri etkisine alan bir “savrulma”yı ifade etmektedir. Daha doğrusu “küresel kapitalizm”in bilhassa “kapitalizmin mabedleri” olan alışveriş merkezleri aracılığıyla dünyaya yaymaya çalıştığı, reklamlar aracılığıyla görsel medyada uyguladığı sofistike beyin yıkama teknikleriyle propaganda ve misyonerliğini yaptığı, amantüsü “tüketim çılgınlığı”, “lüks tüketim tutkusunu”, “hedonizm (zevkçilik)”, “gösteriş merakı” ve “iktidar hırsı” gibi ilkelerden oluşan bir dinin kitleleri etkilemesi ile karşı karşıya bulunduğu-muzu kabul ve itiraf etmek gerekir. İslami kesimlerin dışındaki sol,

laikçi, liberal, milliyetçi vb. bütün kesimlerde de gözlenen bu dünyevileşme eğiliminin, İslami kesimlerde sadece "yenilikçi" kesimlerle sınırlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta bu savrulmanın "geleneksel ve muhafazakâr" kesimlerde çok daha hızlı, derin ve yaygın olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Nitekim cemaat, tarikat ve benzeri dini grupların tekelinde olan "İslami finans" ile "yazılı ve görüntülü medya" bu savrulmanın sayısız örneğini her gün gözlerimiz önünde sergilemekte ve tekrarlamaktadır. Her iki alanda da bildiğim kadarıyla "yenilikçi" eğilimleriyle tanınan tek bir çevre veya kurum/kuruluş olmadığından, İslami kesimde egemen olan eğilimin muhafazakâr ve gelenekçi çevrelerce temsil edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Hatta "Önce Ahlâk ve Maneviyat" diye yola çıkanların nasıl evrilerek "Refah ve Saadet"te karar kıldıklarını, sistemi değiştirme iddiasıyla yola çıkanların, bilahare resmi ideolojinin bazı söylemlerini içselleştirmeyi ve hatta siyasi rekabet adına ulusalcılığın pençesine düşmeyi dahi göze alabildiklerini; geçmişte dindarlık adına, gusül abdesti almadan dış dolgusu veya kaplaması yaptıranların dişlerini veya kaplamalarını söktürmeye çalışanların, hoparlörle okunan ezana karşı çıkanların, bu dünyevileşme sürecinde "ihlas" gibi ulvi bir kavramı maddi çıkarlara alet edip kendisine aldanan Müslümanları nasıl mağdur ettiklerini; yine daha düne kadar eve gelen yabancı erkeklere burnunun ucunu dahi göstermeyenlerin, "başörtüsü teferruatı" noktasına nasıl geldiklerini, keza "kola içmek, domuz yağı içerdiği gerekçesiyle margarin yemek, kot pantolon giymek günahtır" noktasından, bu ürünlerin harıl harıl ekranlarından reklamını yapmaya nasıl savrulduklarını; dün İslam'a aykırı olduğu gerekçesiyle sigortaya ve faizci sistemden dolayı bankalara karşı çıkanların "finans" kavramıyla yetinmeyerek "banka" adını almak için aşk ve şevkle nasıl koşuşturduklarını, faiz konusundaki itirazlarını bir anda unutarak kapitalist bankacılık ve finans sistemine eklemlendiklerini; yine "tekbir" gibi ulvi bir kavramın gölgesi altında, aynı zamanda bikini defilesi de yapan mankenlere tesettür defilesi yaptırarak, kapitalizmin kurallarına uygun bir biçimde mankenlerin "cinselliği"ni kullanmakta hiçbir

beis görmediklerini ve nihayet insan onuruna yaraşır bir “âdil ücret” yerine, işçilerini ne kadar ucuza çalıştırabileceği üzerinde kafa yoran “abdestli kapitalistler”in türediğini unutmaksızın, bütün bu gelişmelerin aktörlerinin yenilikçi kesimler mi, yoksa geleneksel dindar(!) ve muhafazakâr kesimler mi olduğunu kendimize sormak yeterli olsa gerektir.

Mamafih kategorik olarak konuşmaktan kaçınıp daha ihtiyatlı bir dil kullanarak, yenilikçi-gelenekçi ve muhafazakâr ayrımı yapmaksızın, İslami kesimin bir bütün olarak, toptan bir dünyevileşme sath-ı mâiline girdiğini ifade etmek de mümkündür.

O halde yenilikçi İslam düşüncesinin Müslümanların dünyevileşmesine yol açacağı iddiası ispatlanmamış bir iddia, daha doğrusu bir retorik olmaktan öteye geçememektedir.

Hatta bu gibi ispatlanmamış iddiaların aksine, çağdaş İslam düşüncesinde, tek kutuplu Batı hegemonyasına karşı çıkan, emperyalizme ve kapitalizme savaş ilan eden, dünyevileşmeye tavır alan, sosyal adaletçi ve özgürlükçü, muhalif ve eleştirel bir İslami zihniyeti savunanların, geleneksel kesimlerden ziyade İslam düşüncesinin yenilenmesini, yeniden inşa edilmesini, geleneksel yaklaşımların eleştiri süzgecinden geçirilmesini talep eden “yenilik (tecdid-ictihad)” taraftarları olduğunu söylemek daha isabetli bir değerlendirme olacaktır. Cemaleddin el-Afgani’den Mehmet Akif’e, Musa Carullah’tan Mâlik b. Nebî’ye, Şeriatî’den Fazlurrahman’a, Aliya İzzetbegoviç’ten Roger Garaudy’ye, Seyyid Kutub’dan Hasan Hanefî’ye, İsmail Râci Fârukî’den adını burada tek tek sayma imkanı olmayan pek çok ilim, fikir ve eylem adamına varıncaya kadar geniş bir İslami entelijansiya, yaptığımız bu tespitin doğruluğunun açık bir ispatıdır.

Bu tespite rağmen, insafı ve gerçekçi olmak adına, yenilikçi-gelenekçi ayrımı yapmaksızın İslami kesimlerin küresel kapitalizme direnmekte başarılı olamadıklarını, bu sebeple ciddi bir “dünyevileşme” sürecine girdiklerini, çeşitli vesilelerle durumu özetlemek amacıyla ifade etmeye çalıştığım gibi bu süreçte “mücahitlerin

müteahhite", "tasavvuf ehlinin tasarruf ehline" dönüştüğü, Müslümanların "üç (et): şehv(et) – şöhr(et) – rüşv(et)" ile imtihanda başarılı olamadıklarını üzümlere ifade etmek durumundayız.

İşte bu sebeptendir ki, yaşanan bu gibi olumsuz ve tehlikeli gelişmeler karşısında "tecdid" meselesiyle ilgili olarak sorulması gereken asıl soru ve tartışılması gereken asıl mesele, ortada "tecdid"i söz konusu olan bir Müslümanlığın kalıp kalmadığı ya da kalıp kalmayacağıdır. Dolayısıyla "tecdid" konusunda yapılacak tartışmaların ve sonucunda atılacak adımların, bu "dünyevileşme" gerçeğini göz ardı ederek bir yere varmasının ve müspet sonuçlara ulaşmasının mümkün olmayacağını vurgulamak isabetli olacaktır. Bu ise, Irak'ın işgali akabinde kaleme aldığımız, "Bu Müslümanlıkla buraya kadar" başlıklı bir yazımızda ifade ettiğimiz gibi, kitlelere egemen olan İslam tasavvuru ile daha fazla yola devam edemeyeceğimizi, bu dünyevileşme sürecine direnemeyen geçmişten miras aldığımız Müslümanlığımızın gözden geçirilmesi gerektiğini, yani yenilikçi İslam düşünürlerinin yaklaşık bir yüzyıldan beri yaptıkları "İslam Düşüncesinin Yeniden İnşası" çağrısına, özeleştiriyeye davete kulaklarımızı tıkama konusundaki ısrara bir son verilmesi gerektiğini kaçınılmaz olarak bir defa daha gündeme getirmektedir. Çünkü bu satırları yazarken Gazze'de yapılan katliamı seyreden İslam dünyasının kukla yöneticilerine, İsrail ve Amerika ile işbirliği yapmaktan çekinmeyen, ama buna rağmen kendilerini Müslüman olarak nitelendirmekten de hayâ duymayan işbirlikçilere karşı İslam dünyasının önünde tek bir yol vardır: Tıpkı Hz. Peygamber'in kendi döneminde yaptığı gibi, "Allah'ın birliği, Ümmet'in birliği, direniş, cihad, el-emru bi'l-ma'ruf ve'n-nehyu ani'l-munker, muhalefet, özgürlük, eşitlik, sosyal adalet, ahlâk" gibi kavramları merkeze alan, gezegeni ve insanlığı yok oluşa sürükleyen Batı ürünü dünya görüşlerine karşı antitez değil "tez" olacak bir İslam tasavvurunu süratle kitlelere ve bilhassa gelecek nesillere sunmak.

Bu ise ister istemez mevcut İslam tasavvurumuzun yeniden inşa edilmesini, yani "tecdid" ile eş anlamlı bir çabayı kaçınılmaz

kılmaktadır.

Dolayısıyla “Eski hal muhal, ya yeni hal, ya izmihlal !” sözü, bu gerçeğin yıllar önce fark edilmiş olduğunu, ne var ki bizlerin bu çağrıya icabet etmek yerine ona sırt çevirmeyi tercih ettiğimizi açıkça gözler önüne sermesi itibarıyla, bir vecize olarak değerini hâlâ korumaktadır.

Tajdid is “OK”;
But If There is any Religion to Implement the Tajdid on!

Citation/©: Kırbaşoğlu, M. Hayri, (2008). Tajdid is “OK”; But If There is any Religion to Implement the Tajdid on!, Milel ve Nihal, 5 (2), 75-86.

Abstract: It is obvious that the problem of tajdid has been one of the undeniable facts of Islamic thought, and among the top issues on the agenda. Another indubitable matter is; the idea of tajdid in present-day Islamic world, has become far beyond its being an approach adopted by “grassroot” , but on the contrary it has become a subject which announced as “unwanted” and “embargoed” by some fundamentalist and traditionalist conservative groups who is dominant in finance, media and “scholar” sects. Those sects orient the public according their thoughts by mediate their dominant power on them. Likewise, the idea of tajdid has been seen as a “dangerous” by the leaderes/administrations of some Islamic countries. Due to its being under fire from both side such as conservatism and secularism, the demands for “tajdid” neither has been spread over on the grassroot level, nor became a common ascendant approach. Of course, the hardships of the tacjid issue is not limited to the “physical” obstacles which prevent its become prevalent. Since, it can not be asserted that the some methodological and epistemological problems in tajdid idea have been solved completely which need to be overcome firstly. Therefore, it can be claimed that; there are two main obstacles of tajdid issue which need to tackled previously. One of it the “methological-emistemological” intrinsic side of the problem, and the other is “tajdid policy” extrinsic side of the problem which help in spreading the idea of tajdid on grasroot level.

Key Words: Renovation (tajdid), conviction (ijtihad), reform, religious renewal.

